

Херман Хесе

БЕСАНЕ НОЋИ

Касно је. Лежиш у кревету и не можеш да заспиш. Улица је мирна, с времена на време ветар у баштама помери дрвеће. Негде залаје пас; удаљеном улицом пролазе кола. Јасно их чујеш, по звуку препознајеш да имају опруге, пратиш их у мислима, скрећу на углу, изненада убрзају, и ускоро се звук точкова полако изгуби у великој тишини. А онда задоцнели пролазник. Иде брзо, његов корак одјекује чудно у празној улици. Зауоставља се, отвара врата, затвара их за собом, и опет тишина. Поново, и још једном допире до тебе делић живота, све ређе, све слабије, а онда долазе сати у којима је све уморно, у којима и најслабији ветар и свако зрно малтера иза тапета одјекују чујно и снажно и побуђују мисли. А сна нема. Само умор развлачи нежни вео преко очију и мисли. Чујеш како уморна крв удара у ушима, у болној глави чујеш снажан, грозничав живот, у скривеним венама осећањ равномеран, а ипак пометен, такт пулса.

Не вреди да ходаш тамо-амо, да устанеш и поново легнеш. То је један од оних часова у којима нема начина да побегнеш од самог себе. Тобом ће загосподарити мисли и кретања душе и сећања, а нема никога са ким би причао. Ономе ко је у туђини, пред очи излазе кућа и башта у домовини, деца и шуме у којима је провео безбрижне и незаборавне дечачке дане, соба и степениште где се играо као дете. Слике родитеља, стране, озбиљне, остареле, с љубављу, бригом и тихим прекором у очима. Пружа руку и узалуд очекује да је и њему неко пружи, обзирмају га туга и усамљеност. Израњају и други ликови, и у пометеним и озбиљним расположењима ових сати чине нас, готово

све, тужним. Ко у младости није задавао бриге својим најближима, одбијао љубав и презирао наклоност, ко није бар једном из ината и обести избегла срећу која је стајала пред њим, ко никада није повредио свој, или туђи понос, или се огрешио о пријатеље неком несмотреном речју, неким ружним и увредљивим држањем? Сада сви они стоје пред тобом, не говоре ништа и чудно те гледају мирним очима, а тебе је срамота од њих и од самог себе.

Сећаш се колико си ноћи преспавао безбрижно у истом кревету, између дана пуних узбуђења, буке и забаве, и колико је незамисливо далеко време када си имао самог себе за немог, искреног друга. Живео си пуним животом, бескрајно много си видео, причао, слушао, смејао се, а сада све то изгледа као да никада није ни било, туђе ти је и бежи од тебе, док су плава небеса твог детињства, давно заборављене слике твоје домовине и гласови већ давно умрлих, непријатно блиски и живи.

Спавање је драгоцен дар природе, пријатељ и уточиште, чаробњак и тихи утешитељ, и притиска ми душу сваки човек који познаје патњу дугих, бесаних ноћи, сваки који је научио да се задовољи получасовним, грозничавим дремањем. Али, знам да не бих могао да волим човека који у свом животу није имао ниједну бесану ноћ, тај би морао да буде дете природе са најбезазленијом душом.

У нашем урбаном и заглушујућем животу је зачуђујуће мало часова којих душа може да буде свесна, у којима живот уступа место смислу и духу, а душа нескривено стоји пред огледалом сећања и савести. То се вероватно дешава при преживљавању великог бола, вероватно над ковчегом мајке, вероватно на болесничкој постелји, на крају неког дугог, усамљеног пута, у првим сатима поновног враћања у живот, али то се увек дешава уз немире и патње. А будне ноћи баш у томе имају своју вредност. У њима сама душа успева, да без снажних спољашњих потреса, дође до своје суштине, без обзира да ли је то зачуђење, или ужасавање, за осуду, или жаљење. Чувствени живот који водимо преко дана није толико чист; мисли су силовите, разум се пробија мешајући заносе осећања, гласове осуда, фину драж помирења и шала. А душа, напола сањиво, пушта да се све то дешава и живи у овој зависности и подређености данима и месецима, половину живота, док у једној страшној, бесаној ноћи не збаци окове и изненади нас или престрави несаломивом пуноћом свог самовољног живота. Спасаваш нас што с времена на време схватимо да наш живот није само облик, већ да у себи носимо моћ која пред спољашњим остаје непромењена и недоступна, и да се у нама чују гласови којима не можемо да господаримо. Ко је искрен и ко верује, радо се повинује овим гласовима и из оваквих часова излази проширених погледа.

Желео бих да кажем још нешто о несаници као болести, иако је то вероватно сувишно, јер сви који пате од несанице већ знају шта хоћу да кажем. Ипак, сигурно сви радо читају нешто што је већ речено, што вам је познато, а о чему се иначе не разговара. Мислим на унутрашње образовање које може да нам да немогућност спавања. Свако стање болести и присилно чекање, треба да се схвати на прави начин, као учитељ. Посебно је јака школа свих раздражујућих патњи.

„Мора да је много пропатио“, каже се за људе који у покретима и говору показују неуобичајену меру суздржане осећајности и нежног обзира. Моћ над сопственим телом и над сопственим мислима ниједна школа не даје тако добро, као она коју имају људи који пате од несанице. Да све то схвати на благ и нежан начин може само онај коме је такво благо схватање и самом потребно. Да благо размишља и мери ствари са пуно љубави, да види духовне разлоге и да све слабости људи благонаклоно разуме, може само онај који се у неумољивој тишини самотних сати жртвовао својим сопственим необузданим мислима. У животу није тешко да се препознају људи који су многе ноћи провели мирно лежећи отворених очију.

Желим да наведем још једну васпитну вредност несанице, која би у другим околностима, заслуживала да се исцрпије тумачи. Несаница је школа дубоког поштовања – поштовања свих ствари, оног поштовања које преко најскромнијег живота може да превуче прозирни вео непресушног, узвишеног осећања, које и јесте главни услов песничке и уметничке величине.

Замислите човека који без сна лежи у кревету. Сати теку мирно и ужасно споро. Између два откуцаја сата зјапи широка, црна провалија неподношљиве бесконачности. Колико смо често чули трчање миша, кретање кола, куцање сата, шум воде, звук ветра, шкрипање намештаја! Чули смо их, а нисмо обратили пажњу на њих. Али сада, у овој самоћи и мртвој тишини, хватамо се чежњиво за сваки пролазни дашак живота. Живо се забављамо колима која се крећу, процењујемо њихову тежину и начин израде, умор или снагу коња, трудимо се да одредимо улицу кроз коју пролазе и наредну у коју скрећу. Или вода која тече! Слушамо је замишљено као тиху музику, као што болесник слуша речи пријатеља који му долази у посету и са собом у његову самоћу уноси дах здравља и зрачак спољашњег живота. Чујемо сливање воде у пуну посуду, нежно и неравномерно протицање кроз корито. Покушавамо да чујемо ритам у једноличном шуму, певушимо тихо, у такту, заћутимо и чујемо га и даље. Сањиво мислимо на воду која отиче потоком и реком у море, и на колевку вечитог постанка, умирања и поновног рађања. И тиме почиње ткање душе, једног дела мисли. Пред нас излази живот. Односи и закони доживљеног, до тада нејасни и збркани, одједном постају јасни.

Овај пут од шума воде до зачуђености пред доследношћу свих збивања, до страхопоштовања пред скривеном последњом тајном живота, не прелазимо никада тако стрпљиво, пажљиво и озбиљно, као у ове ноће сате.

Сви они који не спавају, вероватно су на овај начин из невоље стекли врлину. Желим им стрпљења у њиховим патњама, и где је то могуће – оздрављење. Али, свима онима који олако обављају свој посао, који живе на површини и хвале се здрављем, желим да с времена на време имају ноћ у којој ће лежати без сна, и да остану мирни пред прекорним појављивањем њиховог унутрашњег живота.

Превод са исмачког: Гордана Миливојевић